

Rexter – Časopis pro výzkum radikalismu, extremismu a terorismu

Vydání: 02/2009 | Více na www.rexter.cz

Vojtíšek, Zdeněk (2009): Nová náboženská hnutí a kolektivní násilí. Brno: L. Marek (Deus et gentes, sv. 14). 460 s. ISBN: 978-80-87127-21-6

Autor: Miroslav Mareš

Email: mmares@fss.muni.cz

Přední český religionista a soudní znalec v oboru sociálních věd se specializací na náboženský extremismus a terorismus Zdeněk Vojtíšek vydal v roce 2009 zajímavou knihu, v níž se zabývá vztahem nových náboženských hnutí a kolektivním násilím. Vojtíšek se v ní snaží obohatit současnou diskusi o nových náboženských hnutích. Z celého pojetí a obsahu jeho práce na jednu stranu vyplývá odmítnutí „morální paniky“ kolem nových sociálních hnutí, na straně druhé je pak patrné úsilí objasnit příčiny, průběh a důsledky významných násilných projevů nových náboženských hnutí, především těch, která se ve světě objevila od konce sedmdesátých let.

Kniha je rozdělena do pěti základních částí. V první části je objasněn badatelský kontext a cíl práce, její předmět a metoda. Nejrozsáhlejší část práce tvoří podrobně napsaný analytický přehled případů kolektivního násilí v souvislosti s novými náboženskými hnutími. Konkrétně se jedná o podkapitoly věnované Svatyni lidu, Davidiánům, Řádu slunečního chrámu, Óm šinrikjó, Nebeské bráně, Fa-lun-kung, Hnutí za obnovu Desatera božích přikázání, Hnutí Bhagvána Radžníše, Imanuelitů a několika dalších stručněji popsanych uskupení.

Následuje část nazvaná „Diskuse o vztahu nových náboženských hnutí a kolektivního násilí“, dále se autor zabývá vývojem nových náboženských hnutí a kolektivního násilí a v páté části vytyčil několik doporučení pro prevenci kolektivního násilí v souvislosti s novými náboženskými hnutími. V závěru knihy autor dospívá k tomu, že pro pochopení vztah nových náboženských hnutí a kolektivního násilí je třeba zohledňovat

Rexter – Časopis pro výzkum radikalismu, extremismu a terorismu

Vydání: 02/2009 | Více na www.rexter.cz

---

dynamiku vývoje a porozumět jednotlivým aktérům procesu (str. 429).

Nová kniha Zdeňka Vojtíška je doposud nejpodrobnějším zpracováním tohoto tématu vydaným v češtině. Autor vychází z rozsáhlého množství relevantní literatury i dalších zdrojů. Primárně se jedná literaturu religionistickou, autor však pracuje i se zdroji sociologické či politologické provenience. Autor se snaží jasně formulovat vlastní závěry a naplňuje tak cíl, obohatit soudobou diskusi o tématu. Kniha je vydána v pěkné grafické úpravě, i když fotografii muže na obálce si s konceptem charismatického guru spojí asi až ten, kdo si přečte její titul.

Publikace však vyvolává i některé kritické otázky. První se týká konceptualizace pojmu „kolektivní násilí“ a jeho použití v celé práci. Autor vychází z mnoha religionistických zdrojů, opomíjí však sociologickou literaturu k tématu (zvláště práce Ch. Tillyho), která přitom obsahuje i řadu zajímavých obecně aplikovatelných modelů dynamiky vývoje apod. Pojetí kolektivního násilí je velmi obecné, výběr případů je naopak poměrně úzký. Z vymezení na str. 46 a následujících je sice patrné, co vše autor do knihy všechno nezahrnul, nicméně není zcela jasné, proč do práce zahrnul právě sledované případy a zda si stanovil jasnou komparativní linii jejich popisu či analýzy či zda strukturovaně srovnává až v kapitolách tři až pět (v těchto kapitolách je třeba ocenit aplikaci a srovnání teoretických modelů různých autorů).

Autor se v části o metodě přihlásil především ke komparativní religionistice, což je z hlediska jeho vědeckého zázemí pochopitelný a nejlogičtější přístup. V metodologické části ze ocenit i jeho úvahy nad rolí religionisty ve výzkumu násilného či nenásilného charakteru konkrétních náboženských hnutí a nad vlivem religionistů na vnímání těchto hnutí ve veřejnosti, případně na využití religionistických závěrů v propagandě stigmatizovaných náboženských organizací.

Je však škoda, že se více nezabýval i relevancí a věrohodností jednotlivých pramenů při výzkumu citlivých otázek, např. srovnat v tomto směru informace hnutí samotných, policejní dokumenty, svědectví odpadlíků či svědectví členů po několika letech

Rexter – Časopis pro výzkum radikalismu, extremismu a terorismu

Vydání: 02/2009 | Více na www.rexter.cz

---

od zásadních událostí. Určitě by bylo zajímavé popsat i autorovy osobní zkušenost se zdroji, když např. měl možnost vést interview s Sheelou Birnstielevou z hnutí Bhagvána Radžníše/Osho.

Vojtíšková publikace byla vydána v rámci výzkumného záměru MSM 0021620803 „Círky v českých zemích a otázka nacionalismu – historické problémy, jejich překonání a výhled směrem k mnohonárodnostní a multikulturní evropské společnosti“, k němuž má Husitská teologická fakulta Univerzity Karlovy v Praze svoji edici „Deus et Gentes“).

V tomto kontextu se jeví jako problematické, že autor věnoval poměrně málo pozornosti situaci v ČR. Podrobně se zabýval pouze Imanuelity Jana Dvorského. Na jednu stranu to lze pochopit a akceptovat, protože v ČR se doposud v polistopadovém období neobjevily výraznější projevy kolektivního násilí ze strany nových náboženských kultů, na straně druhé by však vzhledem k zaměření grantu bylo jistě zajímavé zabývat se i rizikovým vývojem některých dalších subjektů v ČR a jeho případnou „de-sekuritizací“ a objasnit, proč se nenaplnily některé varující předpovědi či spekulace religionistů a bezpečnostních expertů o jejich vývoji (např. Vesmírných lidí). Zajímavé by bylo zmínit i skutečnost, jak razantně vystoupili čeští nacionalisté proti rozvoji nových náboženských hnutí zvláště v 90. letech.

Obecně však lze konstatovat, že kniha Zdeňka Vojtíška představuje významný přínos pro poznání soudobých násilných projevů nových náboženských hnutí. Je vhodná pro religionisty, sociology, politology i bezpečnostní experty, a to i jako vysokoškolská učebnice ve specializovaných předmětech. Současně je však – ostatně jako většina dalších Vojtíškových děl – psaná čtivým a srozumitelným vědeckým jazykem, který ji zpřístupňuje jako důležitý zdroj poznání i pro širší odbornou veřejnost.